

Woerden, 19 september 2016 Ons kenmerk: EWE/250105/2016 Doorkiesnummer: 0348 - 75 35 72

Onderwerp: Gelijke Kansen

Uw brief van:

Geachte mevrouw Bussemaker en heer Dekker, beste Jet en Sander,

Naar aanleiding van constatering van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), de Inspectie van het Onderwijs en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) werkt u momenteel aan voorstellen om gelijke onderwijskansen voor elk kind, elke jongere en volwassene te garanderen. Hiermee geeft u ook invulling aan de motie van de heren Nijboer en Harbers (26 april 2016, kenmerk 21501-07, nr. 1356). De vier onderwijssectoren en de werkgevers delen uw zorg over de toenemende kansenongelijkheid en leveren graag hun bijdrage aan maatregelen om het tijt te keren.

Natuurlijk kunnen onderwijs en bedrijfsleven niet alle maatschappelijke problemen en onrechtvaardigheden oplossen. We hebben met elkaar wel de verantwoordelijkheid om kansengelijkheid van jonge mensen te bevorderen en kansenongelijkheid niet verder te laten toenemen.

In deze brief geven wij aan hoe wij, in het belang van elk kind, elke jongere en volwassene, deze verantwoordelijkheid willen invullen. Graag doen wij dat op basis van consistent, meerjarig beleid vanuit de overheid, niet alleen centraal, maar zeker ook regionaal en lokaal. Immers: kansengelijkheid manifesteert zich in de directe omgeving van het kind dat opgroeit en naar school gaat.

Kern van het probleem

Onderwijs heeft de belangrijke maatschappelijke opdracht om nieuwe generaties voor te bereiden op de arbeidsmarkt en samenleving van de toekomst. Toch profiteren niet alle kinderen, jongeren en volwassenen in gelijke mate van de kansen die het onderwijs biedt. Dit blijkt uit recent onderzoek van onder meer het SCP (september 2016) en de Onderwijsinspectie (april 2016). Zo signaleert de Onderwijsinspectie dat kinderen met hoog opgeleide ouders twee keer zo veel kans hebben op het behalen van een diploma in het hoger onderwijs dan kinderen met lager opgeleide ouders. Dit geldt ook wanneer zij hetzelfde IQ hebben. De OESO bevestigde deze analyse onlangs nog in haar review van het Nederlandse onderwijsstelsel (juni 2016).

Zorgelijk is dat deze trend doorzet en dat daarmee de scheidslijn tussen hoger opgeleid en lager opgeleid in onze samenleving nog scherper wordt. Afkomst en achtergrond zijn in toenemende mate bepalend voor de sociale netwerken, onderwijsdeelname en arbeidsmarktkansen van mensen. Een verdere toename van verschillen in kansen is onaanvaardbaar, ondermijnt op termijn de maatschappelijke stabiliteit en beperkt de verdere ontwikkeling van onze (kennis)economie.

Begeleiding (op maat) en voorlichting zijn de basis

Om zo veel mogelijk kansengelijkheid te realiseren investeert het onderwijs veel in het adviseren en begeleiden van kinderen, jongeren en hun ouders tijdens de schoolloopbaan en bij de overgangen tussen de verschillende onderwijssoorten. Dat doen we groepsgewijs waar het kan en op maat waar dat in het belang is van de leerling of student én financieel haalbaar is. Bij de advisering en begeleiding werken aanleverende en afnemende scholen in toenemende mate samen. De versterking van loopbaanoriëntatie en -begeleiding, intake en plaatsingsprocedures, de invoering van studiekeuzechecks, intensivering van begeleiding bij problemen thuis, versterking van het mentoraat, tutoraat of decanaat zijn hier goede voorbeelden van. En met werkgevers werken we, in de ene sector meer dan in de andere, intensief samen om jongeren te ondersteunen in het opbouwen van een realistisch beroepsbeeld dat past bij hun talenten. Deze lijnen zetten we de komende jaren door, vanuit de aanname dat de overheid bijdraagt via een stabiele bekostiging van de scholen.

Accentverschuiving van doelmatigheid naar maatschappelijk rendement

De afgelopen jaren is er veel geïnvesteerd in de kwaliteit van het onderwijs. Prestaties, rendement, toetsen, doelmatigheid en efficiëntie zijn de afgelopen tien jaar dominante motieven geworden in het

overheidsbeleid en, specifiek, in de aansturing van scholen. Hierdoor lag de focus bij scholen vooral op het realiseren van doelmatige leerwegen die leiden tot snelle doorstroom, hoge (examen)cijfers en een hoog niveau van afgestudeerden. Deze maatregelen hebben hun vruchten afgeworpen. Zowel ons onderwijsstelsel als de onderwijsprestaties van onze jongeren staan internationaal in hoog aanzien.

Om ons onderwijs- en welvaartsniveau over de volle breedte vast te houden, is het van belang dat we, nu en in de toekomst, investeren in de gehele leerloopbaan van kinderen, jongeren en volwassenen, dus vanaf het eerste begin. Kansongelijkheid manifesteert zich al in de voorschoolse periode. Een brede basisvoorziening voor alle kinderen vanaf 2 jaar met gerichte aandacht voor achterstanden, draagt in een vroeg stadium al bij aan hun kansen om later actief te kunnen participeren in onze samenleving en (duurzaam) inzetbaar te zijn op de arbeidsmarkt. Dit noemen we maatschappelijk rendement. In de verdere schoolloopbaan vraagt het realiseren van kansengelijkheid om een uitgekende balans tussen enerzijds doelmatige en efficiënte opleidingstrajecten en anderzijds ruimte voor investeringen in maatschappelijk rendement. Scholen die elk kind, elke leerling of elke student uitdagen en ook enige ruimte gunnen het eigen talent in een passend tempo te ontwikkelen, willen zich gesteund voelen door de overheid.

Onderwijsstelsel moet gedifferentieerde aanpak mogelijk maken

Bekostigingsvoorwaarden, diploma-eisen en inspectie-indicatoren richten zich in de praktijk vooral op cognitieve successen van jonge mensen. Toch zijn niet alleen deze cognitieve talenten van jongeren bepalend voor hun maatschappelijk succes. Wij pleiten daarom voor een aangepast regime, waarin de scholen niet alleen worden beoordeeld op de cognitieve prestaties van hun leerlingen en studenten, maar ook op hun opdracht de ontwikkelingskansen van jongeren centraal te stellen. Hierbij past een herbezinning op de wet- en regelgeving gericht op toelatings- en plaatsingsbeleid, inspectie-indicatoren en bekostigingsvoorwaarden. De focus moet komen te liggen op soepele overgangen en de professionele verantwoordelijkheid van scholen zelf om kansrijke onderwijstrajecten en doorstroom zoveel mogelijk te stimuleren, hetzij in snelle, directe trajecten, hetzij in gestapelde trajecten. Over de wijze waarop dit eruit zou moeten zien, gaan wij de komende tijd graag met u en met elkaar in gesprek.

Waardeer talenten zonder (voor)oordelen

Juist op de overgang tussen onderwijssectoren en rond stages bestaat het risico dat talenten van jongeren onvoldoende worden erkend en herkend. Wij willen samen met de onderwijsprofessionals en stagebegeleiders inzetten op bewustwording. Wij willen ook mogelijkheden onderzoeken om mechanismen van (on)bewuste vooroordelen te elimineren. Vervolgens willen we met professionals op de werkvloer, maar ook met u, gericht op zoek naar manieren om bij de advisering meer recht te doen aan de talenten van alle jongeren, ongeacht hun achtergrond.

Scholen staan voor passende trajecten voor elke leerling en student

Vooraf jongeren die weten wat ze kunnen en wat ze willen, zijn in staat om de kansen die ons onderwijsstelsel biedt optimaal te benutten. Dat sommige jongeren zichzelf *onderschatten* (zoals nu soms gebeurt bij jongeren die als eerste in hun familie naar het ho gaan) is funest voor het creëren en pakken van kansen. Ook is het jammer als een jongere vanwege vooroordelen niet kiest voor een (bepaalde) opleiding, terwijl hier zijn talenten wel tot hun recht kunnen komen. Ook *overschatting* komt overigens voor.

Om elke jongere optimaal te motiveren en te stimuleren is het volgende nodig:

- Vertrouwen in scholen waar het gaat om professionele school- en opleidingsadviezen;
- Meer focus tijdens de gehele schoolloopbaan op het loopbaanperspectief van de jongeren, zodat deze zich tijdig kunnen voorbereiden op de overstap naar een vervolgopleiding op een passend niveau; dit geldt des te meer voor jongeren met een minder sterk sociaal netwerk;
- Meer mogelijkheden om jongeren vroeg in hun onderwijsloopbaan kennis te laten maken met de arbeidsmarkt. Dit helpt hen om hun talenten te ontdekken en om beter overwogen keuzes te maken voor een passende arbeidssector en beroep;
- Meer samenhang en ruimte in bevoegdheidsregelingen, om docenten 'sector overstijgend' in te zetten.

Werkgevers zullen zich inzetten voor het realiseren van voldoende stageplaatsen en banen, met voldoende oog voor de specifieke positie van de groep kwetsbare jongeren. Ook zullen zij, samen met het onderwijs, er alles aan doen om discriminatie tegen te gaan. Leidend is het talent van een jongere, niet diens achtergrond.

Om dit alles te realiseren moeten we samenwerken in de onderwijsketen en met werkgevers.

Wij vragen van u om - met name regionale - samenwerking over de sectoren heen te stimuleren en bij het zoeken naar oplossingen de regie zo veel mogelijk te leggen bij scholen en werkgevers in de regio.

Vroege selectie heeft een prijs

Een typisch kenmerk van het Nederlandse onderwijsstelsel is dat kinderen al op jonge leeftijd naar een specifiek onderwijsniveau worden verwezen. Mede door het vroege selectiemoment in ons onderwijs, groeien kinderen in onze samenleving al snel op in 'gescheiden werelden'. Los van de maatschappelijke betekenis hiervan, is het zaak dat leerlingen en studenten die als gevolg hiervan toch niet op het juiste niveau blijken te zitten, niet in een fuik terecht komen. Het negatieve effect van vroegselectie kunnen we ondervangen door meer flexibiliteit en samenwerking tussen po en vo in te richten, waarbij de focus gericht is op doorstroom in plaats van selectie. Leerlingen moeten reële mogelijkheden ervaren om (tussentijds) door te stromen naar een beter passend onderwijsniveau. En dit moet liefst binnen of dichtbij dezelfde schoolomgeving kunnen gebeuren. Geef scholen daarom op korte termijn ruimte voor experimenten met meer regelruimte om hier meer ervaring mee op te doen en met elkaar en de overheid de toegevoegde waarde hiervan te beoordelen.

Investeer ook in onderhoud van kennis en vaardigheden ná school

Alle inspanningen ten spijt, zullen toch niet alle jongeren gedurende hun initiële opleidingstraject hun talenten optimaal weten te benutten. Bovendien vraagt duurzame inzetbaarheid om een leven lang leren. Het bevorderen van kansengelijkheid houdt dus niet op na het initiële onderwijs. Juist (jong)volwassenen die initieel een opleiding niet hebben afgemaakt of een opleiding hebben gekozen met een beperkt (arbeidsmarkt)perspectief, moeten actief ondersteund kunnen worden om te blijven leren en onbelemmerd toegang te houden tot formeel onderwijs. Dit is niet primair de verantwoordelijkheid van het ministerie van OCW. Ook kan het niet volledig en alleen de verantwoordelijkheid van de werkgevers en de individuele werknemers zijn. Het bieden van voldoende kansen en het oplossen van obstakels ligt hoe dan ook op het snijvlak van sociale zaken, economie en onderwijs.

Concrete oplossingen moeten worden gevonden in de regio in nauwe samenspraak tussen gemeenten, UWV, werkgevers en (publiek en privaat) onderwijs. Wij gaan daarom graag met u en uw collega-bewindslieden in gesprek over het vormen van een duurzaam en toekomstbestendig scholingsbeleid dat past bij de behoeften van (jong)volwassenen met een baan, maar ook voor

werkzoekenden. Zo kunnen we borgen dat jonge mensen én verantwoordelijk kunnen zijn voor een gezinsinkomen én blijven investeren in hun eigen toekomst. De uitdaging is gelegen in het realistisch kunnen combineren van werken en leren.

Uitnodiging voor gesprek

In deze brief hebben we u een perspectief geschetst en ook het pad dat we voor ons zien. De aanpak is bewust in hoofdlijnen geschetst, omdat concrete uitwerkingen er in verschillende sectoren verschillend uit kunnen zien. Tegelijkertijd hebben de ondertekenaars het besef dat ze elkaar nodig hebben. Over onderstaande (en andere) voorbeelden van (inter)sectorale oplossingsrichtingen gaan wij graag met u en eventueel ook andere bewindspersonen in overleg:

po

- een brede basisvoorziening voor kinderen vanaf 2 jaar met gerichte aandacht voor leerlingen met een achterstand
- versterking van overgang po-vo door intensievere regionale samenwerking/afspraken

vo

- het onderwijsresultatenmodel van de inspectie
- versterking van de positie van het vmbo in ons stelsel
- ondervangen van ongewenste effecten van vroegselectie door o.a. regionale samenwerking, regelruimte en brede(re) brugklassen

mbo

- versterking van de positie van het mbo in ons stelsel
- functioneel stapelen
- net zo veel financiële ondersteuning voor ouders van minderjarige studenten in het mbo als voor ouders in het vo

hbo

- intensivering van de regionale vo - ho-netwerken
- ruimte voor vernieuwende experimenten voor de doorstroom mbo - hbo

De VSNU staat sympathiek tegenover het initiatief van de sector- en werkgeversorganisaties om samen op te trekken met als doel de kansenongelijkheid tegen te gaan. De VSNU wil dan ook graag betrokken zijn bij het vervolgesprek naar aanleiding van dit initiatief.

Tot slot

Het bevorderen van kansengelijkheid in het onderwijs is van groot belang. Elk vanuit hun eigen verantwoordelijkheid investeren de onderwijssectoren en het georganiseerd bedrijfsleven daar creativiteit, tijd en middelen in. Wij gaan hierover graag met u in gesprek. Wij gaan er ook vanuit dat de overheid dit initiatief voluit ondersteunt, want lokaal en regionaal investeren in gelijke kansen is investeren in de toekomst van ons land.

Met vriendelijke groet,

PO-Raad

A.C. den Besten

VO-raad

P. Rosenmöller

MBO Raad

A.J.M. Heerts

Vereniging Hogescholen

Mr. T.H.C. de Graaf

VNO-NCW

J. de Boer

MKB-Nederland

M. van Straalen

LTO-Nederland

A.J. Maat